

Kdo netvoří, ten boří

Tento článek měl být o rukodělkách. Jak je používat v oddílové činnosti a jak nikoli. Jenže abychom dokázali zhodnotit, k čemu mohou být rukodělky dobré, je potřeba se podívat trochu hlouběji. Často totiž slyšíme, že rukodělky rovná se tvořivý program. Je to ale pravda?

Veronika Výprachtická
Vystudovala výtvarnou a dramatickou výchovu. Zabývá se propojováním uměleckých oborů v pedagogickém působení i v Národní galerii, kde pracuje.

Eliška Hanzlová
Vystudovala textilní návrhářství, sdružené uměnovědy a estetickou výchovu. Skautsky instruuje a civilně hledá, kde by mohla uplatnit svých mnoho talentů.

Tvořivost, nebo také kreativitu, považujeme za schopnost aktivního přístupu

Není to vlastnost, není to speciální talent, se kterým se rodí jen někteří. Je to spíše soubor různých charakteristik osobnosti a dovedností, které, když je dokážeme využívat, z nás dělají tvořivou osobnost. Zkuste si na moment vybatvit někoho ze svého okolí, koho byste označili za tvořivého – kreativního člověka. A zkuste si pojmenovat, proč ho tak vnímáte. Možná že přijdete na několik těchto vlastností či dovedností:

- » je otevřený, umí přijímat podněty odkudkoli a pracovat s nimi, je tolerantní,
- » umí se dívat – je všímavý ke svému okolí i lidem, vnímá celek i drobné detaily, je dobrým pozorovatelem,
- » je zvědavý, má mnoho zájmů, má přehled o dění kolem, rád se vzdělává, zajímá se o svůj seberozvoj,
- » je sebevědomý – nebojí se představit své nápady ostatním a realizovat je,
- » má odvalu překonávat sám sebe, překážky na cestě, zkoušet nové věci, experimentovat,
- » umí se na věci podívat z nečekaných úhlů pohledu a hledat nové cesty při řešení problému,
- » nedělá mu problém reagovat na změny, umí se přizpůsobit situaci, umí improvizovat, poradit si s tím, co má po ruce,
- » nerozháže ho neúspěch – umí se z něj poučit propříště,
- » rád si hraje,
- » obklopuje se hezkými věcmi, potrpí si na „estetično“ kolem sebe,
- » ptá se proč,
- » umí jednat intuitivně.

Tohle jsou jistě věci, u kterých bychom nepochybovali, že k nim nemá sklon každý. A současně si těchto charakteristik ceníme. Proto věříme, že je možné a dobré, dokonce důležité je rozvíjet u dětí v oddíle.

Každý z nás je nějak tvořivý

Tvorbu totiž nechápeme jako činnost, jejímž výsledkem je umělecké dílo. Chápeme ji daleko širěji – nejjednodušší lze říci, že jde o přístup k řešení nějakého „problému“. Do toho spadá nejen pojetí perspektivy při kresbě tábora, ale také přechod přes řeku v místě, kde není most, vaření ve specifických podmínkách nebo v případě činnosti oddílové rady samotné plánování a pojetí celotáborové hry. Problém tedy nevnímáme negativně, ale jako situaci, která může být pozitivní výzvou. A tvořivý může být přístup, jak k ní přistoupíme.

Ale abychom se ještě vrátili k tomu klasickému, uměleckému pojetí tvořivosti. Myslíme si, že je nesmysl, když o sobě řeknete, že neumíte kreslit nebo zpívat. Ani když to máte podloženo tvrzením paní učitelky ze 4. třídy. Naše otázka zní, kdo má právo tyhle věci hodnotit? Ukažte nám nějaký mezinárodně uznávaný systém, podle kterého se měří „správnost“ kresby, zpěvu, tance. Důležité je uvědomit si, že cílem naší tvorby není vždy řešení na konci, ale někdy samotný tvořivý proces. Tvorba je ve skutečnosti poznáváním světa a sebe sama (na rozdíl od noety – rozumového poznávání – jde v tomto případě o aisthetu – tvůrčí uchopení celku – viz článek v časopise Gymnasion). Pokud tvoříme, současně odkrýváme, co nás obklopuje nebo co nás naplňuje, a současně tvoříme novou skutečnost – vytváříme novou podobu světa kolem. To dělá každý z nás svým jedinečným způsobem, kterému by naše okolí mělo být otevřené (tedy i vůdce).

Sebetvorba

S „problémy“ se při tvorbě vyrovnáváme s pomocí vlastní představivosti, která je zásadním způsobem ovlivňována od našeho narození. Vizuální, sluchové, hmatové, čichové vjemy, to jsou podněty, díky kterým se v našem mozku vytváří nová a nová propojení. Proto by se s rozvojem tvořivosti (a běžným setkáváním se s uměním) mělo začít co nejdříve, už v předškolním věku, kdy je vytváření nových neuronových propojení nejaktivnější. Pokud nám jde v oddíle o všestranný rozvoj osobnosti, jak nám to ukládá naše poslání, pak tuto oblast nemůžeme ignorovat. Tím,

že dětem umožníme tvorbu v nejširším slova smyslu (jak bylo zmíněno výše – včetně vaření či překonávání složitých překážek), vytvoříme jim prostor pro experiment a necháme je, ať se v tom pořádně vyrachají, umožňujeme jim osvojovat si natolik komplexní dovednosti, že by to vydalo na samostatné vydání celého ročníku časopisu. Za vyzdvihnutí však stojí sebedůvěra – umožníte člověku něco vytvořit od prvotního nápadu po dokončení, a uvidíte, o kolik jednodušeji mu to půjde příště a jak se postupně buduje vědomí jeho vlastního já, vědomí jeho schopností.

S tímto vším nám může výrazně pomoci i zmíněná umělecká tvořivost – tedy vyjadřování pomocí uměleckých prostředků. Slova „uměleckých“ už se nebojíme, zaměřujeme se na prostředky – ať už vizuální jako kresba, malba, grafika, tvorba prostoro-
vých objektů, nebo zvukové, kdy vnímáme nebo produkujeme zvuky, či pohybové, divadelní a další. V umělecké tvořivosti totiž dochází na emoce – prožívání, se kterým si občas příliš nevíme rady. Ale pokud emoce dokážeme vyjadřovat, prospívá to výrazně našemu psychickému zdraví. Učíme se, že prožívání je normální, a pokud se o něm ještě bavíme s ostatními, zjišťujeme, že každý z nás prožívá jinak, a otevírají se nám sociální obzory.

foto autorka

Jak napovídá titulky, ten, komu není umožněno v bezpečném prostředí aktivně tvořit svůj svět a život a okolí nebere ohled na jeho emoce, pociťuje vztek, samotu a strach a odbočuje na cestu nenávisti a násilí – místo tvoření začne bořit.

Tvořivé rukodělky

Klasické rukodělky rozvíjejí u dětí jemnou motoriku, vnímání materiálu (od dřeva po korálky) a schopnost soustředit se na činnost podle návodu. Ovšem stačí posunout hranice a uvolnit pravidla tak, aby do každého výtvaru mohly dát děti něco ze sebe. Náhle vznikají opravdu originální díla a z rukodělek se stává tvořivý program.

Důležitý je také osobní přístup – pokud děti budou cítit z vaší strany otevřenost a přijímání jejich nápadů, budou se cítit bezpečně a tvořivé procesy budou probíhat skoro samy.

Stejně tak ovlivňuje tvořivý proces také prostředí (zda je inspirativní, nesusazující, příjemné).

Abychom ilustrovaly možné cesty rozvoje tvořivých schopností, vybraly jsme z charakteristiky tvořivého člověka dvě schopnosti a k nim aktivity, se kterými se každý setkal a na nichž chceme ukázat možnosti, jak s nimi pracovat.

13 TERO PRO UVÁDĚNÍ TVOŘIVÝCH AKTIVIT;

držte se těchto bodů a nebojte se uvádět tvořivé aktivity!

1. Proces nás obohacuje. Už při stanovování cíle si řekněme, jestli je pro nás důležitější cesta, nebo výsledek. Podle toho vedte k dokončení toho, co je rozpracované.
2. Nechte na tvorbu dost času. Často vznikne něco skvělého, když děti prostě jen tak necháte být.
3. Odbourávejte strach – dítě by se při práci nemělo bát rozmáchnout štětcem (výběr prostředí), ale také by nemělo mít obavy z odmítnutí svého díla (otevřenost vedoucích i dětí).
4. Ne každému sedí každý materiál (technika), proto je v rámci celého roku střídajte, aby si každý přišel na své.
5. Pozor na hodnocení. Pokud chceme, aby se děti zlepšovaly v nějaké dovednosti, je lepší, když se samy naučí reflektovat proces tvorby a její výsledek.
6. Dopřejte každému, aby zažil úspěch.
7. Volte aktivity podle schopností a dovedností – měla by to být výzva, ale ne nepřekonatelná.
8. Buďte rozmanití. Tvořivý přístup se kromě výtvarných či hudebních aktivit uplatňuje také v řešení problémů, vymýšlení družinového programu, stavbě tábora či zařizování klubovny (rukodělky podle návodu nejsou tvořivé!).
9. Pokud si nejste jistí v některém oboru, přivzte si externistu. Třeba někdo z roverů, oldskautů či rodičů je vhodným odborníkem.
10. Tvorba je procesem experimentů a objevování. Ukažte dětem, jak s materiálem zacházet, ale dál to nechte na nich.
11. Zadání tvořivého úkolu by mělo vést k rozmanitým výsledkům (nejde o příklad s právě jedním správným řešením).
12. Mluvte o tom, co bylo vytvořeno. Verbalizujte s dětmi jejich představy, fantazie a pocity, které za dílem stojí.
13. **Tvořte taky!**

ODVAHA, HLEDÁNÍ NOVÝCH CEST, EXPERIMENT

Kdy jsem odvážný?

- » Když se nebojím odmítnutí a posměchu ostatních.
- » Když se nebojím předložit svoje nápady a mluvit o nich před ostatními.
- » Když se nebojím dělat něco jinak, i když mi ostatní říkají, že „se to dělá přece takto!“ a ne jinak.
- » Když se nebojím překážek, které vidím, a hledám možnost, jak je překonat.

ORIGAMI po našem

Můžeme si tvořivý posun ukázat na dobře známém Origami. Je to zcela jasné – jen jedna cesta je správná a vede vždy ke stejnému výsledku. Ovšem běda vám, když uděláte chybný krok, z jelena je náhle slon a z velryby velbloud. Zkusme se oprostit od pravidel a vzít si jen systém tvorby, tedy skládání papíru. Tato jednoduchá aktivita zabaví všechny, od těch nejmenších troufáme si říci až po dospělé, i když samozřejmě s jinou motivací.

Pro nejmladší

Povídejte si s dětmi o různých prostředích v přírodě (bažiny, skály, louky, pole, jehličnatý les), můžete použít obrázky nebo na táboře přímo procházet přírodou. Zkoumejte, jaká skutečná i neskutečná zvířátka by mohla v tom daném prostředí žít. Vyzvete děti, aby si to svoje zvířátko vyrobily pomocí skládání papíru, a pak najdete nejlepší místo v přírodě a umístíte je tam. Důležité je, že zvíře ve skládačce vidí samo dítě, a rozvíjí tak svou fantazii a právě tvořivost. Pro obměnu můžete vzít i prostředí z města (popelnice, okap, ...) a uvidíte, jaké neuvěřitelné bytosti děti vytvoří.

Pro starší děti

Pozorujte zvířata v přírodě, v zoo, na farmě, či jen z obrázků. Podle čeho je rozeznáváme, jaké rysy mají výrazné (ocas, rohy, uši, ...)? Vyzkoušejte, jak lze poskládat papír, aby se z něj stal jelen, pes, slon, atd., a vytvořte, skládáním papírů a lepením k sobě masky, které můžete využít při hře či dalším programu. Oproti verzi pro mladší jde o pozorování přesnějších podoby, spíše než o fantazii.

Pro rovery

Vědecká expedice se vydává objevovat nové druhy živočichů. Sedněte si do kruhu, každý s papírem. Nakreslete první část živočicha, přehněte papír a pošlete dál. Až dojde papír zpět k vám, odevzdejte jej. Rozdělte se na skupiny, každá si vylosuje živočicha. Vytvořte model živočicha v nadživotní (či životní) velikosti pomocí skládání papíru (použijte balící papír formátu A0 či více archů). Představte na vědecké konferenci svůj nový objev, včetně přesného popisu (pohyb, strava, způsob rozmnožování, prostředí potřebné k životu, ...).

AKTIVNÍ VNÍMÁNÍ SVĚTA KOLEM, VŠÍMAVOST, POZOROVÁNÍ

Kdy jsem všímavý?

- » Když vnímám odrazy slunce ve vločkách sněhu.
- » Když slyším padající listí.
- » Když vidím barevné kabáty chodců, které vytvářejí na náměstí mozaiku.
- » Když čtu v popraskané omítce příběhy.
- » Když sleduji mraky měnící tvary, jak plují oblohou.

MAPA

Podněty i inspiraci skrývá svět kolem nás. Zkusme otčit hledání cesty v mapě a najdeme první svoji cestu a z té vytvoříme mapu. Musíme si všimnout každíčkého stromu, abychom mohli posoudit, jestli je dost výrazný na to, aby byl ukazatelem. Každá mapa se stává průvodcem a vytváříme ji proto, aby někdo jiný po ní mohl jít a všimati si podobných věcí. Ať už používáme zrak, sluch nebo hmat a ať je to mapa přírody, města nebo myšlenek. Důležité jsou vztahy mezi jednotlivými prvky – to, jestli poznáme strom podle tvaru a jak se barevné stromy vedle sebe liší.

Pro nejmladší

Můžete zkusit na táboře, výpravě či u klubovny. Vyberte si jedno zajímavé místo a pořádně jej prozkoumejte. Ptejte se dětí, který strom se jim líbí, co roste na zemi, co můžou najít pod kameny, zkoumejte, jak vypadá hlína a jaká tráva kde roste, pomáhejte jim zafixovat si místo pomocí jejich vlastních popisů. Vraťte se zpět a nechte děti, ať si každé vytvoří ono místo (co si zapamatovalo). Použijte přírodniny nebo si pomozte sochařskou hlinou, obyčejným papírem či provázky.

Pro starší

Projděte si společně kus cesty (v přírodě, vesnici, městě, ...), a na určené vzdálenosti si každý vyberte pohled, který vás něčím zaujal. Vezměte si velký arch papíru a zaznačte svůj pohled zjednodušený (abstrahovaný) na tvary a barvy, v plochách bez detailů. Použijte barvy nebo suché pastely. Až skončíte, poskládejte z jednotlivých míst cestu, obrazovou mapu, a projděte si ji ještě jednou.

Aktivitu můžete zopakovat třeba dvakrát, pokaždé v jiném ročním období, a srovnat, jak se krajina a okolí mění.

Pro rovery

Vyberte si jakoukoliv oblast (město, tábor, cesta z vlaku na chatu), kterou zmapujeme všemi smysly. První dvojice bude vnímat okolní svět skrze sluch a hmat – vždy jeden má zavázané oči a druhý jej provádí. Všimněte si všech zvuků, které v okolí uslyšíte (křik, šumění stromů, klapot

kopyt, zvonění tramvají, projíždějící sanitka, zavírání dveří). Nechte druhému vnímat prostor i skrz hmatové podněty. Vyměňte se a pak ze zvuků vyberte ty, které vám připadají charakteristické pro popis místa, a zkuste vymyslet, jak zprostředkovat ostatním i hmatový zážitek.

Druhá dvojice bude procházet stejnou oblast se snahou zmapovat ji čichem a chutí. Můžete si vzájemně dávat hádanky a nakonec také vyberte nejdůležitější znaky.

Třetí dvojice se podívá na oblast z nadhledu a vybere ta místa, ke kterým mají oni i skupina blízký vztah a jsou pro ně důležitými orientačními body (klubovna, strom, studánka, řeka, zastávka, kostel).

Společně pak vytvoříte 3D mapu vámi vybraného místa, která bude obsahovat všechny vjemy (nahrávky zvuků, čichové vjemy, chuťové či hmatové), a vystavte ji, aby i ostatní mohli poznat vaše místo z vašeho úhlu pohledu.

Po každé aktivitě s jakoukoli věkovou skupinou se navzájem podívejte na své výtvary. Nechejte každého, ať představí své dílo, mluvíte o něm, jak to na vás působí, a vzájemně se nechte inspirovat do další činnosti. Oceňte jedinečnost každého díla, protože vzniklo právě v tuto chvíli na tomto místě rukou jedinečného autora bez možnosti opakování.

foto autorka

Literatura a odkazy

BABYRÁDOVÁ, Hana. Výtvarná dílna. Praha: Triton, 2005
 BUDÍNSKÁ, Hana. Hry pro šest smyslů. Praha: Artama, 2008
 HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění. Brno: Cerm, 1998. -
 Nápad, jak přiblížit a diskutovat moderní a současné umění.
 MACHKOVÁ, Eva. Metodika dramatické výchovy: Zásobník dramatických her
 a improvizací. Praha: NIPOS, 2011
 SLAVÍKOVÁ, Vladimíra. Dívej se, tvoř, poviděj!: artefletika pro předškoláky a mladší
 školáky. Praha: Portál, 2007
 GYMNASION – časopis pro zážitkovou pedagogiku. Č.6 Tvořivost. Prázdninová škola
 Lipnice. – konkr. článek Jan Slavík, Petr Wawrosz, Šárka Elfmarková: Dobrodružství
 světátvorby.
 KARTOUS B., TIPTON T. M. : Kreativita je základní lidská potřeba, online zde.
 www.drama.cz – Časopis Tvořivá dramatika
 http://www.artmap.cz

inzerce

Oblékněte celý oddíl

Trika, šátky, čepice a další textil s potiskem nebo výšivkou

- ➔ Velký výběr velikostí a barev, výhodné ceny a rychlé dodání
- ➔ Pro oddíly, na celotáborové a celoroční hry, na výpravy a podobné akce
- ➔ Již 11 let dodáváme textil pro více než 100 skautských středisek po celé ČR

